

enim ita servari in multis provinciis Ecclesiae, et Pontificibus non displicere, quando causa est rationalis, et cum debita moderatione ac obedientia fit supplicatio. Et fortasse in legibus civilibus non tam ordinarie fit hæc supplicatio, quia non sunt tam generales, et ordinarie una et eadem lex non fertur, nisi pro regno, vel provinciis in moribus civilibus multum similibus. Unde in ipsis legibus pontificiis frequentius fiunt tales supplicationes a provinciis vel regnis quæ a romana sede magis distant, quia facilius possunt earum propriæ consuetudines ignorari. Denique in hujusmodi casu pro tempore pro quo durat supplicatio, cavendum est omne periculum peccati. Unde, si fieri potest ut pro illo tempore nihil fiat contra legem Pontificis, curandum omnino est, licet ejus executio suspendatur, quia ita magis cavetur omne periculum, et eo modo paretur legi, quo commode fieri potest. Si autem non potest hoc modo suspensio executionis fieri sine magna rerum mutatione, vel periculo alicujus scandalis, tunc ex benigna interpretatione voluntatis Pontificis, lex censetur pro tunc non obligare, et tali declaratione prudenter facta, cessat etiam omne periculum peccati.

9. *Tertia conclusio.*—Dico tertio: lex canonica, si per consuetudinem toleratam non acceptatur, tandem non obligat, etiamsi fortasse in principio culpabiliter fuerit non observata. Ita procedit communis sententia supra citata, et sumitur ex capite ultimo de Consuetud., ubi dicitur legem etiam receptam posse ita consuetudine abrogari, ut non obliget; ergo multo magis poterit impediri ne obliget, cum ante acceptationem minorem firmitatem habeat, juxta dictum § *Leges*. Ratio autem est, quia tunc est magna causa præsumendi legislatorem connivere, et nolle cum tanto periculo communitatem obligare, et hoc etiam ostendit usus totius Ecclesiae. Oportet autem ut consuetudo illa aliquam rationabilem causam habeat, ut dicitur in dicto capite ult. et infra in loco latius explicabitur. Deinde necesse est, et sufficit, ut a majori parte populi non observetur: nam, si major pars legem servet, quamvis alii eam non acceptent, suam vim retinet, quia id requiritur ad consuetudinem, ut infra dicitur, et videri potest Panormitan. in capite *Cum jam dudum*, de Præbend. in fine, et in capite *Quia circa*, de Consanguinitate et affinitate, n. 8, ubi etiam Anton. et alii. Item Abb. in cap. *Cum olim*, de Cler. conjug., n. 4; et Angel., verb. *Constitutio*, n. 7. Et eadem ratione e converso, si major pars resistat, in-

troducet consuetudinem contra obligationem legis, quia in rebus moralibus consensus majoris partis censetur communitatis, et ideo sufficit ad consuetudinem, lib. *Quod major*, ff. Ad municipalem.; Abb. et alii supra relati.

10. *Dubium de scientia principis.*—Dubitari autem potest quantum tempus necessarium sit ut hæc consuetudo prævaleat contra legem et an oporteat legislatorem scire illam non servari; videri enim potest hoc necessarium, ut consentire censeatur. Et ita sentit Glossa in cap. *Vir*, de Secund. Nupt. Nihilominus certum est non esse necessariam scientiam legislatoris, in quo conveniunt auctores statim citandi, quia est res moraliter impossibilis, et præter consuetudinem et usum, ut a fortiori patebit ex dicendis. Et ideo quoad tempus distinguere solent doctores. Nam si lex non observatur, sciente legislatore, nullum certum tempus necessarium est, quia nullum est jus quod illud præscribat; sufficiunt ergo tot actus contrarii majoris partis communitatis, qui moralem conjecturam efficere valeant de tolerantia legislatoris, quod prudenti arbitrio definiendum est.

11. At vero quando intervenit ignorantia principis, aliqui requirunt tempus 40 annorum ut lex derogata censeatur; refert Felin. ex Panormit. in cap. 1 de Treuga et pac. Alii vero nullum requirunt tempus, sed solum non observantiam subditorum per aliquos actus, qui prudenti arbitrio sufficiant. Itaque nihil distinguunt inter scientiam vel ignorantiam principis. Ita tenet Henric., tractatu de Synod., art. 2, n. 63, cum Felin., dicto cap. 1, n. 13, et aliis. Fundantur, quia subditi non peccant non recipiendo legem a principio. Hoc tamen fundamentum a nobis reprobatur est. Unde communis sententia affirmat sufficere et necessarium esse tempus decem annorum, quam multi tradunt, quos Felinus refert, et sequitur Card. in dicto § *Leges*, et Jas. in lib. *Rem non novam*, ff. de Judiciis. Fundamentum est, quia hoc tempus sufficit ut dicatur consuetudo, seu præscriptio longi temporis, juxta Gloss. in cap. ultim. de Consuetud., in 6. Ut autem lex censetur absolute non acceptata et derogata, sufficit consuetudo longi temporis, ut loquitur idem Panormit. in cap. *Cum olim*, de Cler. conjug., n. 4, et alii communiter. Denique quia brevius tempus postulandum est ut lex nondum recepta non obliget, quam ut abrogetur lex jam usu præscripta; sed ad hoc posterius ad summum requiritur tempus 40 annorum, ut postea videbimus: ergo ad alium ef-

fectum non est tantum tempus postulandum; ergo sufficit decennium, quia nullum aliud cum fundamento præscribi potest.

12. *Differentia adhibenda inter casus scientiæ et ignorantie principis, de non recepta lege.*

—Hæc vero opinio quoad primam partem, ut non requiratur longius tempus quam decennium, practice mihi certa videtur: quoad alteram vero quod requiratur decennium, licet sit securior, non videtur satis fundata, et ideo probabilis est sententia Felini et Henrici, qui tunc etiam non requirunt certum tempus, sed solum repugnantiam per actus contrarios in numero sufficienti arbitrio prudentum. Quæ etiam sumitur ex Glossa in capit. ultim. de Consuetudin., libro sexto; et Innocent. in cap. *Cum Petrus*, de Fide instrum.; et Dominico in dicto § *Leges*, quatenus dicit ad hanc derogationem sufficere habitualement voluntatem principis non obligandi contra morem, argumento cap. primo, de Consuetudin., in sexto, et Authent. de Fidejussor. in principio. Nam, licet princeps ignoret subditorum consuetudinem, semper retinet illam voluntatem; et ita non requiritur novus ejus consensus; ergo nec scientia; ergo nec determinatum tempus. Probatur hæc ultima consequentia, quia nullum est jus, quod præscribat illud tempus decem annorum, neque ex natura rei est necessarium, et usus videtur esse in contrarium; quia, ut lex censetur non acceptata, non solet expectari illud tempus, sed solum quod pro majori parte per sufficientem consuetudinem repugnatum sit: hæc ergo sententia in conscientia et praxi videtur satis secunda; nihilominus tamen, ut consequenter loquamur, aliqua differentia adhibenda est inter casus scientiæ vel ignorantie principis. Nam, quando princeps a principio scit repugnantiam et non observantiam subditorum, et dissimulat, statim post nonnullos actus contrarios toleratos, censetur prudenter revocata lex. At vero, quando princeps ignorat, oportet ut longior sit consuetudo, ita ut jam prudenter judicetur non esse utilem ali populo, et ideo juste præsumatur a Pontifice vel principe revocata.

13. Ulterius vero quæri potest cum Navarro in dicto cons. 1, quæst. 7, an lex sic non observata per aliquod tempus sufficiens censetur ita revocata et nulla, ac si non fuisset lata, vel ac si fuisset directe renovata a legislatore; nam ex dictis videtur sequi pars affirmans, quia dicimus jam non peccari contra illam legem, quia revocata est. Nihilominus placet mihi resolutio Navarri, non esse censendam

illam legem omnino annullatam et derogatam, quia si communitas illa postea mutaret consilium, et inciperet illam legem recipere, et pro majori parte illam servare, revera inciperet obligari tali lege sine nova voluntate legislatoris. Unde dicendum est illam solum fuisse quasi suspensam, vel revocatam non simpliciter, sed quamdiu populus ille in illa consuetudine et moribus persisteret.

14. *Si a scientibus pro majori parte observetur lex, hoc sufficit ut pro ignorantibus suam obligationem habeat.*—Ultimo, inquiri potest, si contingat legem non servari ex ignorantia populi nescientis promulgationem ejus, an hoc sufficiat ut desinat obligare. Aliqui respondent, in eo casu judicandum esse de ignorantibus juxta statum quem lex habet apud non ignorantes. Nam si a scientibus pro majori parte observatur, hoc sufficit ut pro ignorantibus suam etiam obligationem retineat, et e converso si a scientibus non servatur pro majori parte, etiam pro ignorantibus derogata est. Quæ sententia vera est, quando ignorantes et scientes sunt partes unius corporis. Difficultas vero est, quando totum aliquod corpus politicum moraliter distinctum ab aliis ignoravit promulgationem legis, et ideo illam non servavit per sufficiens tempus, seu per sufficientes actus contrarios. In quo casu respondet Navarrus dicto consil. primo, quæst. sexta, legem illam amittere suam vim, non obstante ignorantia, quia ratio ob quam desinit obligare, non est scientia, et voluntas quasi formalis non observandi legem, nam hæc potius posset impedire, quia non est digna tali indulgentia; sed ratio est mos ipse, et quasi præscriptio quædam. Dico tamen legem sic non observatam propter solam ignorantiam in se non auferri, seu revocari, sed solum pro tunc non obligare propter ignorantiam, et ita solum etiam negative non esse acceptatam, neque etiam ablatam. Quapropter si postea tollatur ignorantia, manebit lex respectu talis populi in eo statu in quo esset, si tunc fuisset primo edita et promulgata, et ideo tunc incipiet obligare, si in eo sensu fuit lata, juxta doctrinam supra tactam.

CAPUT XVII.

UTRUM LEGES CANONICÆ OBLIGENT IN CONSCIENTIA.

1. *Negat Gerson.*—Gerson (cujus opinionem tractavimus libro superiori, cap. 17 et 18), in tractatu de Vita spirit., lect. 4, alphab. 62,

lit. G, dum negat legem humanam, quæ talis est, obligare in conscientia, non solum de civili, sed etiam de ecclesiastica aperte loquitur; nam in legibus ecclesiasticis ponit exempla, et earum multitudinem, et rigorosam obligationem tanquam necessariam ad salutem æternam præcipue reprehendit, ut ex coroll. septimo constat. Potest tamen habere illum duplicem sensum supra declaratum in lege civili, scilicet, vel quod ecclesiastica non possit obligationem inducere, sed tantum explicare vel proponere illam quæ ex principiis revelatis colligitur certo vel probabiliter. Et hic sensus est omnino falsus, multo magis in legibus ecclesiasticis quam in civilibus, ut Almainus notavit in Moral., capitulo duodecimo, et ex dictis in libro superiori satis convincitur, et statim ostenditur. Alter sensus esse potest, quod, licet leges ecclesiasticæ revera obligent in conscientia, non dicantur obligare quatenus ecclesiasticæ sunt, vel humanæ, sed quatenus sunt aliquo modo divinæ per deductionem ex aliquibus principiis revelatis, et sic erit quæstio de vocabulo. In qua etiam modus loquendi Gersonis probandus non est, ut ex dictis in libro tertio a fortiori convincitur.

2. *Conclusio affirmativa.*—Dico ergo primo: lex canonica, seu ecclesiastica obligare potest, et ex se obligat in conscientia. Conclusio est certa, quam omnes doctores catholici docent, et sufficienti supra relati lib. 3, cap. 17, et in præcedentibus capitibus. Nam ex ibi dictis de potestate ecclesiastica ad ferendas leges, plane convincitur hæc veritas. Quia si potestas ecclesiastica non posset obligationem novam imponere, sed tantum divinam proponere, vel exponere, esset potestas declarativa tantum superioris juris, non tamen legislativa. Hoc etiam a fortiori convincunt omnia quæ de obligatione legis civilis diximus. Denique ex dicendis statim hoc evidentius confirmabitur. Circa hanc vero assertionem tractari posset, an hæc obligatio in conscientia semper sequatur ex omni lege ecclesiastica, etiamsi pœnalis sit, vel in præsumptione fundetur. Sed hæc quæstiones tractatæ sunt de lege civili, et quæ de illa diximus communia sunt legi humanæ, qua talis est, ideoque omnia sunt cum proportionem ad legem ecclesiasticam applicanda, neque aliquid novum, aut speciale occurrit addendum, præter ea quæ infra de lege pœnali dicemus.

3. *Prælati religionum sicut ecclesiastici possunt condere leges obligantes in conscientia.*—Sed objici solet, quia Prælati religionum non

possunt præcipere, nisi secundum regulam religionis; ergo nec Prælati ecclesiastici possunt præcipere aliquid, nisi secundum legem Christi; ergo non possunt novas leges ferre obligantes in conscientia. Respondetur tamen facile, etiam Prælatos religionum posse novas leges condere obligantes in conscientia, ut in proprio tract. de Stat. Relig. ostenditur. Unde potius potest retorqueri argumentum, quia in hoc servatur quædam proportionalis ratio inter utrosque Prælatos: nam utrique possunt præcipere quæ sunt consentanea suo fini, et regulæ sibi proportionatæ. Absolute tamen est differentia, quia Prælati Ecclesiæ possunt præcipere quæ sunt consentanea æternæ salutis consequendæ secundum regulam, vel institutionem a Christo traditam, id est, quæ juvent communiter omnes fideles ad legem Christi servandam, quæ unica est salutis via. Prælati autem religionum possunt præcipere quæ consentanea sunt ad perfectionem etiam assequendam. Sed quia multæ sunt viæ ad perfectionem, in unaquaque religione est potestas præcipiendi secundum suam professionem et regulam, quia illa jurisdictio supponit voluntariam professionem cui accommodatur; jurisdictio autem ecclesiastica accommodatur voluntati CHRISTI, a quo perfecta est tam institutio et professio christianæ religionis, quam jurisdictio illi conveniens ac proportionata.

4. *Legem ecclesiasticam ex se obligare sub peccato mortali si absolute feratur.*—Dico secundo: lex ecclesiastica ex se, seu ex genere suo obligat sub reatu mortalis culpæ, si absolute feratur. Est communis assertio doctorum, quos retuli superiori libro, cap. 20; et Almain., de Potest. Eccles., cap. 12; Panorm., cap. 1 de Constit., n. 9; Felin., in cap. 1 de Sponsal., n. 17 et 19, ubi plures refert, et specialiter Glossa in capite *Matthæus*, de Simon., verbo *Consulis*, juncto textu, ex quo colligitur præcepta ecclesiastica circa simoniam obligare sub reatu salutis æternæ; quod etiam ibi notavit Joan. de Anania. Probari autem potest primo a fortiori ex omnibus dictis de lege civili. Secundo, potest ostendi omnibus testimoniis et rationibus quibus ecclesiasticam potestatem ad cogendum per leges, et per spirituales pœnas, partim in principio hujus libri, partim in libro de Censuris, copiose ostendimus. Tertio, nunc sufficienti verba Christi Domini Luc. 10: *Qui vos audit me audit, et qui vos spernit me spernit.* Et similia habet Paul. 1 ad Thessal. 4, ubi prius commendat præcepta a se data, et postea dicit Christum

despicere qui ea negligit; constat autem spernere Christum non solum contra conscientiam esse, sed etiam grave peccatum. Facit etiam illud Actor. 13, ubi apostolicum præceptum abstinendi a sanguine, et suffocato, et alia præcepta similia vocantur necessaria, utique ad salutem, ut Chrysost., hom. 23, et alii declarant. Præceptum autem ejus observantia est ad salutem necessaria, sub mortali obligat. At vero præceptum illud positivum fuisse illi tempori accommodatum, sententia est D. Thomæ, q. 103, art. 4, cum Aug., 32 cont. Faust., cap. 13, quam infra tractando de cessatione legalium latius expendemus. Præterea constat leges ecclesiasticas sæpe ferri sub excommunicatione majori, et ipso facto incurrenda: non potest autem talis excommunicatio incurri nisi per culpam mortalem, ut ex propria materia suppono; ergo certum est tales leges obligare in conscientia, cum transgressio earum non fiat sine gravi culpa. Denique constat ex communi sensu totius Ecclesiæ, et ex communi doctrina Patrum, leges ecclesiasticas de jejuniiis et servandis festis, et similes, ita obligare, ut transgressio earum sit peccatum, necessario in confessione aperiendum, et qui hoc negaret, plane esset hæreticus; ergo tales leges obligant de se sub mortali, cum earum transgressiones voluntariæ, tanquam mortalia peccata, in confessione aperiendæ sint.

5. Contra hanc assertionem præcipue loqui videtur Gerson loco allegato, ubi indicat in prædictis legibus et exemplis, solam legem divinam esse quæ obligat ad talem culpam; ecclesiasticam autem legem solum interpretari, et proponere nobis tempora et circumstantias, cum quibus lex divina obligat, ut patet in præcepto confessionis, vel communionis, et eodem modo exponit præcepta orandi, audiendi Missam, et similia. Sed hoc, intellectum ut sonat, nulla ratione sustineri potest: tum quia Ecclesia sæpe prohibet, etiam sub censura excommunicationis, res alioqui ita indifferentes, ut non essent malæ, nisi essent prohibitæ, ut comedere carnes tali tempore, audire jus civile clericos, vel monachos, et similia; ergo non solum prohibentur graviter quoad circumstantiam aliquam, sed etiam quoad substantiam (ut sic dicam): tum etiam quia in iis quæ præcipiuntur, determinando tempus, vel modum, plures actus præcipiuntur vel prohibentur dicto modo ex vi juris ecclesiastici, quam jure divino præciperentur, ut constat aperte in præcepto audiendi Missam singulis diebus festis, et in præcepto clericorum de recitandis

horis canonicis, ex quibus præceptis resultat obligatio sub mortali ad singulos actus graves, ut ad Missam audiendam singulis diebus festis, jejunandum singulis diebus designatis, et ad recitandum singulis diebus officium canonicum, etc.; tum denique quia lex ecclesiastica potest ita determinare tempus, vel modos exercendi actus jure naturali vel divino præceptos, ut actus contra solam legem Ecclesiæ, propter omissionem in illa circumstantia sit peccatum mortale; ergo simpliciter potest Ecclesia præcipere sub mortali actum honestum, alias non necessarium, si in tali lege concurrant necessitas vel utilitas, et aliæ conditiones necessariae ad justam legem. Antecedens patet in præcepto confessionis annuæ: nam si quis eam omittat animo et proposito confitendi alio tempore arbitrario, in quo jus divinum per se obligaret, nihilominus peccabit mortaliter, ut constat ex communi sensu Ecclesiæ, quia in re valde gravi transgreditur justum præceptum ecclesiasticum, licet in rigore non transgrediatur divinum. Idemque est in præcepto solvendi decimas, si quis transgrediatur legem Ecclesiæ quoad quotam, volens alio modo implere divinam legem de ministrorum sustentatione, et sic de similibus. Consequentia autem prior probatur ex paritate rationis, quæ non est minor in aliis actibus honestis, quam in his circumstantiis.

6. Quod si Gerson solum intenderet nunquam præcipi ab Ecclesia actum honestum, qui aliquo modo non sit jure divino, vel naturali præceptum saltem in generali, et abstrahendo a determinato modo, et circumstantiis, et ideo talia præcepta Ecclesiæ semper niti in jure divino, vel naturali; non esset multum cum eo contendendum, quia in bono sensu posset id admitti. Nam et D. Thom. fere eodem modo loquitur 2. 2, quæst. 147, art. 3. Sed non obstat quominus simpliciter verum sit legem ecclesiasticam obligare sub mortali; sicut etiam obligat lex positiva divina, quamvis præcepta ejus sint etiam quædam determinationes legis naturalis. Neque in hoc est de verbis contendendum, cum satis in superioribus ostensum sit obligationem humanarum legum immediate oriri ex humana voluntate, per potestatem a Deo datam, quæ potestas speciali et altiori modo data est Principibus Ecclesiæ, et illa utuntur per humanam voluntatem leges ferendo, et ideo certum est talem obligationem oriri ex istis legibus, ut humanæ sunt; ita enim loquitur Paul. 1 ad Cor. 7, dum distinguit quædam quæ proponebantur ut præ-

cepta a Domino, et alia quæ ipse præcipiebat, non Dominus.

7. *Opinantes offensionem legis ecclesiasticæ non esse per se peccatum mortale, sed solum quando fit ex contemptu legis, alii vero addunt ex consuetudine.*—Præter Gersonem solent alii referri, qui dixerunt peccatum contra legem ecclesiasticam non esse, per se loquendo, peccatum mortale, sed solum quando fit ex contemptu legis. Ita tenuit Collectarius, ut refert Angel. verb. *Inobedientia*, et idem sentit Felin., c. 4 de Sponsal., n. 49, et refert Gloss. in c. *Quis autem*, dist. 10, quæ solum dicit, *qui contemnit legem, peccare, non tamen peccare eum qui non paret legibus, ubi de consilio loquuntur*, ex quibus verbis potius colligitur, etiam peccare illum qui non paret legibus ubi de præcepto loquuntur, licet non tam graviter, sicut qui eas contemnit. In eadem verò sententiam inclinat Cajet. verb. *Cleric.*, etc., § ult., et verb. *Jejunium*, c. 4, qui non universaliter loquitur, sed de præcepto jejunii, et de quibusdam præceptis clericorum; tamen a paritate rationis videtur idem sentire de reliquis præceptis ecclesiasticis, ut illi tribuit Nav. in Sum., c. 23, n. 55. Item favere videtur huic sententiæ D. Bern. de Præcept. et dis., cap. 11, ubi, loquens de præceptis positivis Prælatorum, quæ *factitia* vocat, ait inferre necessitatem longe disparem a præceptis naturalibus: *Cum tamen (ait) nec sine offensa negligi, nec contemni sine crimine queant.* Et infra: *Mandatum peccato obnoxium facit, non magno tamen si contemptus defuerit.* Loquitur autem de eodem genere mandati: unde in c. 12 generalem regulam constituit de his quæ per se aut propter se nec bona nec mala sunt, nec divina institutione aut propria cujusque professione sunt fixa: *Ut non jussa licite admittantur, vel omittantur; jussa vero sine culpa non negligantur, sine crimine non contemnantur: ubique enim et culpabilis neglectus, et contemptus damnabilis est.* Quibus in verbis dum culpam a crimine distinguit, per crimen mortale peccatum, per culpam vero veniale intelligit; sentit ergo, non peccari mortaliter contra ecclesiastica præcepta nisi ex contemptu, ac subinde tales leges per se obligare sub mortali, sed tantum ratione contemptus.

8. Alii vero doctores, hanc sententiam ex parte sequentes, præter contemptum addunt consuetudinem, quia si præceptum ecclesiasticum ex consuetudine frangatur, peccatum erit mortale, eo quod consuetudo illa tacitum contemptum includat. Si vero nec contemptus,

nec consuetudo intercedat, non putant peccatum esse mortale agere contra ecclesiasticam legem. Ita Angel. supra citans Rich., quodlib. 1, q. 19, ubi de omissione Missæ præceptæ in particulari loquitur. Idem ex parte sentit Henric., quodlib. 3, q. 22, in fin.; refertur etiam Archid. in c. *Utinam*, 76 d., ubi nihil clare dicit. Refert item Angelus quamdam Glossam, Panormitanum, et quædam jura, in quibus nihil quod ad præsentem causam faciat, reperio. Adducitur denique Gemin. in cap. *Generali*, de Elect. in 6. Et tandem additur ratio, quia non est verisimile intentionem Prælatorum esse obligare sub mortali, quando ex consuetudine non peccatur contra eorum leges, cum per unam, vel aliam transgressionem non ex toto frustratur finis suarum legum. E converso vero quia consuetudo peccandi potest efficere, ut finis legislatoris graviter violetur, vel in totum frustratur, ideo fieri potest, ut propter consuetudinem peccatum sit mortale, quod alias non esset.

9. Verumtamen prior sententia intellecta de contemptu formali improbabilis est, quia inductione constat juxta communem Ecclesiæ sensum, peccari mortaliter, transgrediendo multas leges ecclesiasticas, ut jejunii, Missæ, communionis, confessionis, et similibus, etiam si nullus alius contemptus, sed sola voluntaria omissio intercedat. Deinde propter unam transgressionem similem incurritur aliquando excommunicatio major, etiamsi non ex contemptu, sed ex voluntate fiat, ut recte notavit Sylvest. verb. *Inobedientia*, et constat ex tract. de Censur. Ergo manifestum est, non esse necessarium contemptum ad peccandum mortaliter contra talem legem. Præterea hoc supra probatum est de legibus civilibus; ergo multo magis procedet in ecclesiasticis. Denique ratio est clara, quia præceptum Ecclesiæ per se inducit obligationem gravem, supposita materiæ capacitate; ergo transgressio ejus deliberata sufficit ad culpam mortalem, absque alio contemptu. Nec contraria sententia habet fundamentum, cui satisfactum non sit ex dictis hic et supra de legibus civilibus.

10. Solum testimonium Bernardi difficile apparet, quia non videtur loqui tantum de præceptis rerum leviorum, sed simpliciter de præceptis positivis: nam loquitur de omnibus quæ a præpositis dispensationem admittunt, quæ omnia leviora esse censet. Item quia generalem regulam constituit de præceptis factitiis, ea distinguendo a naturalibus de se incontinentibus necessitatem, et deinde addit gene-

ralem regulam de omnibus quæ per se nec bona, nec mala sunt.

11. Nihilominus tamen existimo non fuisse mentem Bernardi loqui de omnibus præceptis positivis, quia, præter ea quæ per se bona vel mala, ponit ea quæ sunt ex institutione divina, aut quæ sunt *fixa uniuscujusque professione*, et in his omnibus sentit peccari graviter non solum per contemptum, sed etiam per negligentiam. At vero illa præcepta, quæ sunt fixa uniuscujusque professione, positiva sunt, et humana: per illa enim intelligit graviores constitutiones uniuscujusque religionis, et præcepta ecclesiastica dici etiam possunt fixa professione christiana. Videtur ergo per *præcepta fictitia* intelligere leviora quædam statuta religionum, quæ sunt de rebus levioribus, sicut ipse exemplis indicat, dicens: *Ex his, verbi gratia, dico esse, vel risum interdicitum, vel indictum silentium.* Et hæc vocat dispensabilia, vel per antonomasiam, quia facile dispensantur; alia enim graviora tanquam immutabilia habentur in religionibus, ordinarie loquendo, vel certe, quia ordinarie per talia statuta, vel regulas solum ordinatur, ne hoc vel illud fiat sine licentia Prælati, per quam licentiam quasi dispensatur facile, unde etiam vocat *factitia*, quia facile mutantur. De his ergo loqui videtur, cum ait, in eorum transgressionem non committi grave crimen, nisi contemptus interveniat. Et hoc fortasse intendit Sylvest. verb. *Inobedientia*, cum ait loqui Bernardum de mandatis, non de præceptis.

12. Unde etiam patet, quid de altera sententia sentiendum sit. Nam imprimis falsum est, ad peccandum mortaliter contra leges Ecclesiæ esse necessarium contemptum, vel consuetudinem: nam in uno actu vel omissione invenitur sæpe peccatum mortale, ut probant inductio et rationes factæ, et ab effectu constat; quia sæpe per unum actum, vel omissionem talem incurritur excommunicatio major, ut supra dicebam. Ergo satis est quod violetur præceptum in materia gravi, etiamsi non omnino destruat finis ejus quoad alios actus qui postea fieri possunt, quod est per accidens. Imo addo consuetudinem interdum posse minuere peccatum, quatenus minuit libertatem, licet aliunde possit augere, augendo voluntarium, si ipsa voluntaria sit, quod augmentum nunquam potest esse tale, ut augeat in infinitum, transferendo actum de veniali peccato ad mortale, si ex parte objecti et circumstantiarum cætera sint paria, ut lib. præced., c. 24, ostensum est, ubi etiam trac-

tavimus an violare legem ex contemptu semper sit peccatum mortale; et doctrina ibi data communis est omnibus legibus ecclesiasticis, imo in his a fortiori locum habet, nihilque in præsentem addendum occurrit.

CAPUT XVIII.

QUANDO LEX ECCLESIASTICA OBLIGET SUB MORTALI CULPA, ET QUOMODO ID DISCERNENDUM SIT.

1. *Tres conditiones ut leges positivæ obligent sub mortali, gravitas, verba præcipientia seu signa, et intentio præcipientis.*—Certum est legem ecclesiasticam, etiam absolute latam, non semper obligare sub mortali culpa, sed interdum sub veniali, quia in materia cujuscumque virtutis potest esse gravis et levis obligatio, juxta materiæ capacitatem: ergo idem est in materia legis ecclesiasticæ. Item quoad hoc eadem est ratio de lege ecclesiastica, quæ de civili. Unde sicut supra posuimus plures conditiones requisitas, ut lex civilis obliget sub mortali, quibus deficientibus ad summum obligat ad veniale, etiamsi sit absoluta et vera lex, ita de ecclesiastica lege censendum est; nam quoad hoc (ut dixi) est eadem ratio. Tres autem conditiones necessarias esse diximus, ut positiva lex obliget sub mortali, quæ sunt gravitas materiæ, verba seu signa præceptiva, et intentio præcipientis: de quibus fere nihil occurrit addendum his quæ diximus de lege humana civili, sed applicanda hic sunt omnia ibi dicta, præsertim circa tertiam conditionem de intentione legislatoris, et de prima quoad necessitatem gravis materiæ, et quoad modum cognoscendi illam. In hac vero conditione addi potest materiam legis ecclesiasticæ ex suo genere magis spiritualem esse, et ad finem altiore ordinari, et ideo facilius, ac frequentius materiam ecclesiasticarum legum esse gravem, licet non raro levis etiam in eo ordine inveniatur. In quo etiam est advertendum, aliter esse hanc materiæ gravitatem expendendam in communibus legibus Ecclesiæ, quæ ex sola jurisdictione procedunt: aliter vero in præceptis religionum, quæ non solum in jurisdictione, sed etiam in voto obedientiæ nituntur: unde fieri potest ut materia, quæ secundum se non esset gravis per se spectata in ordine ad nudam jurisdictionem, et communem Ecclesiæ gubernationem, ut subest tali voto et in ordine ad finem talis status gravis sit, ut latius tractando de Statu religionis diximus.